

SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞME BAĞLAMINDA TUNCELİ ALEVİ OCAKLARINDA AİLE*

FAMILY IN TUNCELİ ALEVİ OCAKS IN THE CONTEXT OF SOCIO-CULTURAL CHANGE

PINAR BAYKAN**

Sorumlu Yazar

PELİN ÖNDER EROL***

Öz

Tunceli’de var olan ve halen aktif biçimde devam eden yedi ana Alevi ocağının aile yapısına odaklanan bu çalışmanın amacı, yedi ocağa mensup Alevi dedeleri ve aile üyelerinin aile yapılarını anlama, aile kurumunun ocaklarda ne gibi karşılıklar bulduğunu öğrenme ve böylece toplumsal değişim sürecinde ailede ne gibi bir farklılaşmanın olduğunu gün yüzüne çıkartmaktır. Alan araştırması dâhilinde Alevi dedeleri ve aile üyeleri ile mülakatlar yapılmıştır. Veriler, içerik analizi tekniğine tabi tutularak çözümlenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden edilen bulgular hem Alevi dedeleri hem de aile üyelerinin, gerek buldukları coğrafyada yaşayan Alevi toplumunun gerekse genel olarak tüm Alevi toplumunun aile yapılarının değişime uğradığına işaret etmektedir. Bu değişimi Alevi dedeleri, eskisi gibi Alevi inancına olan bağlılığın kalmadığına ve kentlere olan yoğun göçle birlikte Alevilikte uygulanan ritüellerde, gelenek ve göreneklerde çözümlerin olmasına bağlarken, aile üyeleri bu durumu genç kuşağın değişime çabuk adapte olmasına, zamanın ve mekânın gerekliliklerine ayak uydurabilmesine bağlamışlardır. Toplumsal değişim ile birlikte kendine has aile yapısına sahip olan Alevi toplumun farklı kültürlerle iç içe girerek Alevi ailesinin bu değişimden etkilendiğini ve bu bağlamda değişim ve dönüşümlere direnç göstermedikleri bulgusuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevi, Tunceli, Ocak, Aile, Değişim, Aile Yapısı.

Abstract

The study focused on understanding the family structure of the seven main Alevi *ocaks* in Tunceli, which are still active. The aim of the study is to understand the family structures of Alevi Alevi *dedes* (spiritual leaders) and family members belonging to these seven *ocaks*, to learn what kind of correspondence the family institution finds in the *ocaks*, and thus to reveal what kind of differentiation there is in the family in the process of social change. As part of the field study, interviews were conducted with Alevi *dedes* and family members in Tunceli and Elazığ. The data were analyzed by subjecting the content analysis technique. With the findings obtained, it has been tried to shed light on the family structures of the people and the

Araştırma Makalesi / Künye: BAYKAN, Pınar - ÖNDER EROL, Pelin. “Sosyo-Kültürel Değişim Bağlamında Tunceli Alevi Ocaklarında Aile”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 109 (Mart 2024), 233-256. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1392845>.

* Bu çalışma ilk yazarın 2019 yılında Ege Üniversitesi SBE tarafından kabul edilen “Alevi Ocaklarında Aile: Tunceli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Arş. Gör., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bölümü, Tunceli, Türkiye / E-mail: pinarbaykan@munzur.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4545-794X.

*** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bölümü, İzmir, Türkiye, E-mail: pelin.onder.erol@ege.edu.tr/ ORCID ID: 0000-0003-3660-4618.

dedes living in the region, the socio-cultural changes in the family and what kind of responses they find in the family. According to the general result obtained from the study themes, both Alevi *dedes* and family members stated that the family structures of both the Alevi community living in their geography and the entire Alevi society in general have undergone changes. While the Alevi *dedes* attributed this change to the fact that the loyalty to the Alevi belief as before, and that there was a disintegration in the rituals, traditions and customs practiced in Alevism with the intense migration to the cities, family members attributed this situation to the young generation's rapid adaptation to the change and to the requirements of the time and place. The people who participated in the interview said that they were affected by the change by intertwining with different cultures as a result of these changes and that they agreed on not being able to resist the changes and transformations experienced on a social basis.

Keywords: Alevi, Tunceli, *Ocak*, Family, Change, Family Structure.

Giriş

Sosyoloji literatüründe aile, üzerinde en çok durulan başlıca kurumlardan birisidir. Aile, bireyin dünyaya gözünü açtığı andan itibaren ona hayatını sürdürebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu sosyal bir ortamdır (Bayer, 2013: 102). Geçmişten bu yana ailenin yapısında, işlevlerinde sürekli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler aynı coğrafyanın iki ayrı noktasında bile görülebilmektedir. Farklı toplumsal değerler bu farklılıkların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Süreç içerisinde yaşanan değişimler; değerleri, normları, inanç biçimlerini ve yaşayış şekillerini etkilemiştir. Bu dönüşümlerden en çok etkilenenler ise toplumsal kurumlar olmuştur. Yapılan çalışmanın ana konusunu oluşturan aile kurumu da bu değişimin etkilerinin görüldüğü kurumlardan biridir. Şahbudak'ın da ifade ettiği gibi toplumsal değişime aileyi değiştirmekte ve aile yapısında dönüşüme yol açarak ebeveynlik ilişkilerinden, aile içi ilişkilere ve bireyler arası toplumsal ilişkilere kadar birçok noktada değişimi gözler önüne sermektedir (2016: 91). Buradan hareketle çalışmamızda merkezi Tunceli'de bulunan yedi ana Alevi Ocağı'nda aile kurumunda yaşanan değişimler gözlemlenmek istenmiştir. Böylece, bu ocaklara mensup Alevi dedelerine ve ocaklara talip aile üyelerine, aile yapılarını anlamak için aile içi ilişkileri, ailede kadının ve çocuğun yeri, komşuluk ve akrabalık ilişkileri ve son olarak ailelerinde yaşamış oldukları değişimleri irdelemesi beklenen sorular sorulmuştur. Araştırmanın amacı, Tunceli'de yedi farklı Alevi ocağına mensup Alevi dedeleri ve aile üyeleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla Alevi ocaklarında aile yapılarını anlamak, aile kurumunun ocaklarda ne gibi karşılıklar bulduğunu belirlemek ve böylece toplumsal değişim sürecinde Alevi ailesinde ne gibi farklılaşmaların olduğunu ortaya çıkarmaktır.

1. Aile ve Aile Kurumu Üzerine

Aile kurumunun toplumsal örgütlenmenin temel yapıtaşlarından biri olduğu bir gerçektir. Aile, çok çeşitli açılardan ele alınabilecek sosyal bir kurumdur.

Aile, sosyal hayatımızın devamlılığını sağlamak için toplumsal değer ve davranış kalıplarının bireylere aktarılmasına yardımcı olan, kültürel, demografik ve hukuki nitelikleri bakımından toplumda önem arz eden sosyal bir kurumdur (Aktaş, 2015: 419). Geçmişten günümüze kadar toplum nasıl değişikliklere uğramışsa, aile kurumu da yapısı ve işleyişi bakımından büyük değişiklikler göstermiştir. Bu nedenle ailenin evrensel açıdan geçerli olabilecek bir tanımını yapmak güçtür, fakat çok daha genel bir tanım yapılabilir:

“Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir” (Sayın, 1990: 2).

Kavramsal olarak ele alınacak olan bir diğer kavram ise evliliğdir. Giddens evliliği, iki yetişkin bireyin toplumsal olarak kabul edilmiş ve onaylanmış cinsel birleşimi olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2012: 247). Bireylerin kadın ve erkek rollerine ek olarak evlilik bağıyla karı koca rolleri de eklenmekte ve ailenin ilk aşaması bu şekilde oluşmaktadır. Çocukların dünyaya gelmesiyle de aile birliği farklı bir boyuta taşınmaktadır. Aile kurumu içinde var olan bir diğer önemli olgu ise akrabalıktır. Ailenin toplumsallığa vurgu yapan en belirgin olgularından olan akrabalık, evlilikle başlayan sosyal ilişkiler sistemi olarak tanımlanabilir (Aydın, 1997: 52). Anne-çocuk, kız-erkek kardeşler arasında var olan bağlar akrabalığın temelini oluşturan biyolojik bağlardan kaynaklıdır. Evlilikle ortaya çıkan kadın erkek arasındaki ilişki ise sosyal içeriklidir. Bu sayede akrabalığın ortaya çıkmasında iki önemli etken belirleyici olmuştur, bunlardan ilki kan bağı, ikincisi ise toplumsal anlaşma bağıdır (Sayın, 1990: 95).

Her bilim, olguları kuramlar çerçevesinde ele alır. Aile kurumunu da açıklayan kuramsal yaklaşımlar vardır. Aileye ilişkin kuramsal yaklaşımları birçok başlıkta ele almak mümkündür. Ancak bu yaklaşımlar arasından, çalışmamızın konusu gereği en açıklayıcı olduğu düşünülen kuram, “sistem yaklaşımı” olmuştur. Bu sebeple, çalışmanın uygulamalı kısmında edinilen bilgiler, sistem yaklaşımı çerçevesinde yorumlanmıştır

Aile sistemleri yaklaşımı, aileyi uyum, denge, değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak ele almaktadır (İçli, 1997: 63). Bu yaklaşımın iki temel çıkış noktası vardır. Bunlardan ilki aile, bir sistemdir. İkincisi ise ailevi sistem, bütün sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı olarak çalışmaktadır (Canatan, 2013: 47). Aile sistemleri kuramının ilk varsayımı “bütünlük ve düzen”, ikinci varsayımı “hiyerarşik yapı”, ve son varsayımı “homeostasis” ilkesidir diyebiliriz. Bütünlük ve düzen varsayımına göre bütün, parçalarının toplamından büyüktür. Tüm parçaların birleştirilmesiyle bütünün özellikleri anlaşılabilir. Dolayısıyla ailede var olan her bir üye birbirine bağlıdır ve birbirini sürekli, karşılıklı olarak etkileyen karmaşık bir bütünün içindedir. Hiyerarşik yapı ilkesine göre ise, sistem kendi başına birer sistem olan alt sistemlerden oluşmaktadır. Ailenin kendi içinde eş, kardeş, ebeveyn gibi alt sistemlerden oluşması ise buna örnek gösterilebilir. Son varsayım olan “homeostasis”a göre, sistem, bütünlüğünü devam ettirebilmek amacıyla, değişen çevresel koşullara göre kendisini düzenlemektedir. Her ailenin amacı, aile bireylerini koruma, geliştirme, sürekliliğini sağlama olduğu için aile bu şekilde hareket eder ve çevreyle olan etkileşimini ve dengesini bu yönde kurar (Akgün, 2013: 88).

Aile sistemleri yaklaşımı genel olarak, içsel ve dışsal isteklere uyum sağlayabilmek amacıyla, içsel yapısında bazı değişiklikler yapma ve kendini yeniden düzenleyebilme yetisine sahiptir. Bu sebepten dolayı bu yetiye “uyum sağlayıcı kendini düzenleme kapasitesi” adı verilmektedir. Uyum sağlayıcı olarak isimlendirilen terim, sistemin yeni durumlarla karşı karşıya gelindiğinde, işlevselliğini devam ettirebileceği en iyi değişim yönünü belirtmektedir. Aile açısından bakıldığında bu beceri, aile sistemi içinde var olan örüntülerin değişimini ifade etmektedir. Alt-sistemlerde meydana gelen bütün bu değişimler, diğer alt-sistemlerde de değişimin oluşmasına neden olacak ve bu değişimler de aileyi çok yönlü bir şekilde etkileyecektir (Akgün, 2013: 88).

Diğer tüm toplumlarda olduğu gibi Alevi toplumunda da yaşanan niteliksel değişimler bu çalışmada sistem yaklaşımına başvurulmasını ve ailedeki değişimlerin onun varsayımlarıyla açıklanmasını mümkün kılmıştır. Aile, bütünlüğünü sürdürebilmek amacıyla sosyal hayatta yaşanan değişimlere ayak uydurmak zorundadır. Bu sebeple aile sistemleri yaklaşımı Alevi toplumunda gelenekselden moderne doğru evrilen süreçte yaşanan değişimleri anlamaya yardımcı olacaktır. Tam da bu noktada günümüz modern toplumlarında sanayileşme süreciyle başlayan ve sonrasında hız kazanan ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel değişmelerin toplumdaki diğer kurumlar gibi aile kurumunu da etkilemekte olduğunu söylemek mümkündür.

Modernliğe geçiş aşamasıyla birlikte ailenin kompozisyonu, aile içi roller, ilişkiler, içten dışa doğru değişim gösteren işlevler hızla farklılaşmaya başlamıştır. Geleneksel aile hayatından modern aile hayatına doğru devam eden aktarılışın sosyal ve ekonomik düzeyde ortaya çıkardığı göstergeler, ailenin de kurumsal açıdan yeni bir şekil almasını hızlandırmıştır (Subaşı, 2014: 106). Aile kurumu ile ilgili değişim ve dönüşümler göz önüne alındığında, bu değişimlerin tek bir faktörle açıklanması neredeyse olanaksızdır. Birbiriyle ilintili ve sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olan birden çok faktör vardır. Bunlar arasında kadınların eğitim ve istihdam seviyelerindeki yükselme, teknoloji ve bilimdeki ilerlemeler, göç, aile içinde değişen rol ve değerler, küreselleşme ile yaşanan değişimler ve son olarak tüketim kültürü sayılabilir (Baykan, 2019: 26). Kadının çalışma hayatına girmesi, bir meslek edinmesi ve bu sayede ev ekonomisine katkıda bulunması ile erkeğin gerisinde kalmaktan kurtulması, sorumlulukları paylaşması gibi değişimler aileyi etkileyen bütün faktörlerin başında gelmektedir.

Gerek teknolojik gelişmeler gerekse bilimdeki ilerlemeler, toplumsal değişmeye neden olan başat faktörler arasında kabul edilmektedir Tüm bu gelişmelerle birlikte tüketim, çalışma şartları, eğitim, beşerî ilişkiler, fikirler, değerler gibi birden fazla noktada değişim ve dönüşümler gözlenmektedir (Turan, 2012: 239). Bir başka önemli etmen ise, göç faktörüdür. Göç, nüfus artışı ve büyüklüğü; aile yapılarını etkileyen en temel demografik değişkenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Çaki, 2016: 284). Göç edilen bölgenin adet, gelenek, görenek, değer yargıları, yaşayış şekillerini benimsemek, bunlara uyumlanmaya çalışmak, zaman zaman toplumsal içerilme veya dışlanma tecrübe etmek toplumsal değişmeye zemin hazırlayabilmektedir.

Günümüzde yaygınlaşan teknolojik ve bilimsel ilerlemeler de, ailede bireylerin tutumlarını, davranışlarını, inançlarını ve aynı zamanda bilgilerini de etkilemektedir. Örneğin güvenli doğum kontrol yöntemlerinin var olması, bireylerin ebeveynlik tutumlarını kökten değiştirmiştir (Cliquet 2003'ten aktaran Çaki, 2016:287). Bireylerin toplum ve aile içindeki rol ve statülerinde değişmeler yaşanmaya başlamıştır.

2. Alevilikte Aile Kurumu

Alevi toplumunda aile kurumu, diğer tüm kurumlara oranla Aleviliğin inanç esaslarının toplumda uygulanması ve bireylere iletilmesi noktasında çok daha etkilidir. Bunun sebebi Yaman'ın da açıklamaya çalıştığı gibi, bireyin aile kurmakla birlikte toplum içinde elde etmiş olduğu kazanımlardaki artışta kendini göstermektedir. Alevi inanç esaslarının yer aldığı "buyruk"lara göre de bekar bir kişi, inanç bakımından eksiktir ve bu eksiklik ancak evlenip aile kurmakla tamamlanabilir (Yaman, 2001: 68). Alevi ailesi, yapı ve kuruluşu bakımından diğer toplumlarla kıyaslandığında görece farklılıkları bünyesinde taşımaktadır. Alevilerin uzun yıllar boyunca konar-göçer topluluklar halinde yaşadıkları ve böylece şehir hayatından (en azından belli bir

bölümünden) uzak kaldıkları göz önünde bulundurulursa; sıkı bir şekilde örgütlenmiş, yerleşik ritüelleri olan, bu örgütlenmiş yapı içerisinde kadınlara her daim değer veren bir geleneğe sahip oldukları dile getirilmektedir. Buradan hareketle kadını özel alana hapseden bir aile yapısının söz konusu olamayacağı da açıktır. Alevi geleneğinde yer alan birey; ister kadın ister erkek olsun, belli sınırlamalar nedeniyle soyut, ideal modeller değil; gerçekten de somut olarak toplumda var olan kadın ya da erkeklerdir.

Alevi toplumuna resmi düzeyde katılımın en başat şartlarından biri hiç kuşkusuz evlilik ilişkisi içine girip, aile kurmaktır. Bu toplumda evlilik ilişkisinin bu denli önemli olmasının temel nedeni, tamamen evliliğin kendisinden değil, evliliğe bağlı bazı koşullardan kaynaklanmaktadır. Birey bekar kaldığı sürece, toplumda resmi üyeliğe yükselebilmek için gerekli bazı koşulları yerine getiremeyecektir. Bu sebeple evlilik toplum üyeliği bakımından temel koşul sayılmaktadır (Yalçınkaya, 1996: 60-61).

Alevi toplumunda evlilik kurumunun kendine has birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bu noktada en dikkat çeken buyruk, cemaat endogamisidir. Aleviler yüzyıllar boyunca inanç esaslarındaki kurallar gereği içten evlilikler (endogami) yani bu bağlamda aynı inançtan olanlarla evlilik yapmışlardır. Çünkü endogamiye karşı gelmek, cemaatten ihraç edilmeyi zorunlu kılmaktadır. Burada amaç Aleviliği her bakımdan korumayı öncelemektedir. Bu uygulama Aleviliğin geleneksel soy ağacının korunmasına yöneliktir ve bu duruma karşı gelmeler sosyal hayattan dışlanmayla, yani düşkünlükle cezalandırılmaktadır (Subaşı, 2003: 192).

Alevi toplumunda geleneksel aile kurumunda öne çıkan bir başka özellik ise monogami yani tek eşli evliliktir. Çok az sayıda poligami yani çok eşli evliliğe örnekler mevcuttur ancak bunun sebebi olarak kısırlık veya erkek çocuk arama örnek gösterilebilir (Yaman, 2011: 167).

Alevi toplumunda kadın-erkek ayrımcılığına rastlanmaz. Alevi meclisinde kadın-erkek diye bir kavram yoktur. Her iki cinsiyet için de “can” ifadesi kullanılmaktadır. Ailede olduğu gibi toplumun her alanında kadın-erkek aynı statüdedir (Şener, 2004: 166). Alevi inancında kadın, herhangi bir sınırlamaya maruz kalmaksızın, erkeklerle birlikte toplumsal yaşamın her alanında yerini almaktadır (Yalçınkaya, 1996: 62). Örneğin; cem evlerine, nasip alma törenlerine, muhabbet toplantılarında ve diğer tüm dinsel törenlere erkeklerle aynı koşullarda katılırlar. “Dede”, toplumda ne kadar saygınsa dedenin eşi de o ölçüde saygındır. Ona da “ana” denmektedir. Nitekim Hacı Bektaş Veli Alevilikte kadın-erkek anlayışını şu şekilde ifade etmiştir:

“Erkek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde

Hakk’ın yarattığı her şey yerli yerinde

Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok

Noksanlıkla eksiklik senin görüşlerinde.” (akt Şener, 2004: 166-167).

Alevi inancında ailelerde çocuklar arasında ayırım yapılmaz. Çocuklara verilen değer; düğün, doğum, bebeklik dönemlerinden başlamaktadır. “Eline, diline, beline” düsturu her cinsiyetteki çocuğu eğitirken verilmektedir. Alevilik inancına göre Hz. Ali ve Hz. Fatma’nın çocukları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in sahip olduğu tüm olağanüstü özelliklere onun soyundan gelen çocuklarında da sahip olduğuna inanılır. Ayrıca Alevilikte çok önemli bir yere sahip olan Hızır’ın hikâyesi küçük yaşlarda çocuklara anlatılmakta, onlara insanlara yardım ettikçe kendilerinin de Hızır olabileceği düşüncesi kavratılmaya çalışılmaktadır. Hızır kavramıyla çocuklara paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramlar öğretilmektedir. Çocuklara

cem ayinlerinde yapılan belli ritüeller öğretilmekte, Hacı Bektaş ve diğer ulular anlatılmaktadır. Böylece erken yaşta kendi kültürleri hakkında telkinler verilmektedir (Yalçın, 2016: 86-88).

1950'lerden sonra kitlesel coğrafi hareketliliğe neden olan sanayileşme, Türkiye'de hem sosyal hem de kültürel açıdan önemli değişikliklere sebep olmuştur. Aile içinde kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleri değişmiştir. Daha çok kırsalla ilişkilendirilen ataerkil aile düzeni yerini, cinsiyetler arası daha fazla eşitlik ve iş bölümüne bırakmıştır. Alevi ailesinin kırsal alandaki rolleri de kente olan göçle birlikte zaman içinde değişikliklere uğramıştır.

Kentleşme ve göç, Alevilik olgusunu her açıdan özellikle de sosyo-kültürel yapısı bakımından radikal bir şekilde değiştirmiştir. Bu süreç, Alevilik sisteminin gelişimini belirleyen iki önemli faktörü etkisiz hale getirmiştir. Bunlardan ilki Alevilerin kapalı toplum modelinin kent ortamında doğal olarak çözülmeye uğraması, ikinci faktör ise geleneksel toplumsal-dinsel sisteminin doğal kültürel muhitinin temel niteliği olarak görülen kırsallığın yerini kentselliğe bırakmasıdır (Yıldırım, 2018: 82). Alevi toplumuna genel olarak bakıldığında bir takım kuralların esnediğinden bahsedilmektedir. Bunlar arasından en uzun süre sürdürülen kural olan içten evlenme, halen süregelmektedir. Yine de bu kuralın da yavaş yavaş çözülmeye başladığı görülmektedir. Çözülmeye başlayıp bağlayıcılığını yitiren diğer bir kural ise, Alevi toplumundaki kimselerin kendi dışından olan kişilerle toplumsal ve ekonomik ilişkiler içine girme yasağı olmuştur (Subaşı, 2010:211). Yine bu değişimlerle birlikte görülen bir başka çözüme ise, önceden izin verilmeyen dede ve talipler arası evliliklere ve Alevi-Sünni evliliklerine izin verilmeye başlanması olmuştur. Geleneksel yapıdaki değişmez, kesin kurallar yumuşamış ve önemini yitirmeye başlamıştır.

3.Alevilikte Toplumsal Kurumlar

3.1. Dedelik Kurumu

Alevilikte sosyal hiyerarşinin en tepe noktasında bulunan Dedelik kurumu, Aleviliğin omurgasını meydana getiren bir kurumdur. Alevi geleneğinin yüzyıllar boyunca gelişmesi ve devam ettirilmesi dedeler (*pirler*) vasıtasıyla olmuştur. İnanç ve kültürün taşıyıcısı konumunda olan dedeler gerek nefeslerle gerek yürüttükleri cemlerle, gerekse de sorumlu oldukları taliplerine yön verme hususunda önemli roller üstlenmişlerdir (Altıntaş, 2005: 102).

Alevi dedeleri, Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki "ocak"lara mensuptur. Buradan hareketle kendilerine "ocakzâde" de denilmektedir. Ocakzâde dedeler peygamber soyundan gelirler ve "evlad-ı resul" olarak kabul edilip "seyit" olarak anılırlar. Ocakzâde dedeler arasında "El ele el Hakka" diye ifade edilen "Mürşid-Pir-Rehber" şeklinde bir iş bölümüne gidilmiştir (Yaman, 2001: 48).

Alevilik inancında pirin de piri olmak zorundadır. Bu durum şöyle açıklanabilir: Bir derviş, her ne kadar keramet sahibi olsa da en üst değildir. Herkes eşittir ve birbirine muhtaçtır. Kişinin bu yolda kendisine eşlik edecek sadık bir dosta ihtiyacı vardır. Yalnızlık Allah'a mahsustur ve hiç kimse yalnız yaşayamaz. Pirin piri, talibe mürşid gelir. Ancak mürşid hiçbir zaman en üst makam değildir. Çünkü mürşid de pir seçmek zorundadır (Taş, 2022: 481).

Yaman'a göre, Aleviliğin temel ilkelerinin yazılı olduğu buyruk kitaplarından ve yapılan araştırmalardan, dedelerin bazı işlevlere sahip oldukları ifade edilebilir. Bu işlevler; sosyal ve dinsel açıdan topluma önderlik etmek, yaşantısıyla örnek olmak,

toplumu aydınlatıp bilgilendirmek, toplumda birlik ve dayanışmayı sağlamak, toplumsal-dinsel törenleri (cem, cenaze ve evlenme vb.) yönetmek, adaletin işleyişini sağlamak ve suçluları düşkün ilan etmek, Alevi inancındaki gelenek ve ritüelleri uygulayıp bunları aktarmak, manevi güçlerinin olması sebebiyle hem madden hem de manen sorunu olan hastaların başvuru yerleri olmaktadır (Yaman, 2001: 50). Son elli yıla odaklanıldığında ise bütün toplumsal kurumlar gibi Alevi inancında var olan toplumsal kurumlarda da bir takım değişim ve dönüşümler olduğu görülmektedir. Aleviliğin bel kemiği olarak görülen dedelik kurumu da benzer biçimde bu süreçten etkilenmiştir.

Dedelik kurumunda meydana gelen çözülmenin en genel sebebi olarak, Cumhuriyet sonrası meydana gelen sosyo-ekonomik dönüşümler gösterilebilir. Dedelik kurumunu etkileyen sosyo-ekonomik etkenler, Aleviler arasında düşünsel değişimlere de sebep olmuştur. Yaşanan yoğun göç, kırsalda sosyal yapının çözülmesine sebebiyet vermiş ve bu çözümler dede-talip arasındaki ilişkilerin kopmasına neden olmuştur (Yaman, 2001: 51). Kırdan görülen çözülmeye benzer biçimde kentte de bir başka deyişle toplumun tüm düzeyinde Aleviliğin belli başlı kurumlarında dönüşüm gerçekleşmeye başlamıştır.

3.2. Müsahiplik ve Kirvelik Kurumu

Melikoff (2011: 84), “Müsahip” ya da “Ahiret Kardeşliği”ni; aralarında kan bağı bulunmayan iki insanın, birinin diğerinin müsahibi kabul edildiği inanç kardeşliği olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de Alevi nüfusunun en yoğun olduğu kentlerden biri olan Tunceli’de, birbirine müsahip olan erkeklerden her biri, müsahibinin ailesini kendi ailesi gibi görüp, müsahibinin annesine “analık”, babasına ise “babalık” şeklinde hitap edip, kendi ailesine olduğu gibi müsahip olduğu kişiyi ailesine de derin bir saygı beslemek zorundadır.

Müsahip olan her iki tarafın da uyması gereken birtakım zorunlu şartlar bulunmaktadır. Bu zorunlu şartlara örnek verilecek olunursa, kan bağı ile birbirlerine bağlı olan kardeşlikte aileler ayrı evlerde oturduklarından birbirlerinden toplumsal olarak sorumlu olmamaktadırlar. İnancın getirmiş olduğu bu kardeşlik, toplumsal sorumluluk ve paylaşım açısından öz kardeşlikten daha kapsayıcı ve sorumluluk gerektiren bir işleve sahiptir (Şener, 2004: 152). Böylece bu paylaşım ve sorumluluk bilincinin oluşması, o toplumda birlik, kardeşlik, paylaşım bilinci gibi özelliklerin bir araya toplandığı toplumsal bir yapı oluşmaktadır. Modernleşme, kentleşme, sosyo-ekonomik değişimlerin müsahiplik kurumu üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Genç kuşaklar arasında müsahiplik geleneğinin eskiye nazaran azalmaya başladığını hatta bazı yerlerde tamamen yok olduğunu söylemek mümkündür (Yaman, 2001: 59).

Alevilik inancında müsahiplik kadar önem arz eden bir başka kurum da kirvelik kurumudur. Sosyal dayanışma açısından önemli kurumlardan biri olan kirvelik, Alevi toplumunda halen geçerliliğini koruyan ve uygulamada olan bir kurumdur. Kana dayalı olmayan bu akrabalık şekli, kişilerin kendi aralarında yapmış oldukları sözleşmeye bağlıdır. Dostluklarını pekiştirmek amacıyla kişiler arasında kurulan akrabalık biçimidir. Bu şekilde kurulan sözleşme dayalı akrabalıklar ile kişiler arasında yüksek derecede karşılıklı görev duygusu oluşmaktadır. Ayrıca biyolojik açıdan oluşan akrabalığa oranla kişiler arasında her konuda destek ve güç sağlanmaktadır (Tezcan, 1992: 117). Alevilikte var olan diğer kurumlar gibi kirvelik kurumu da kendi bünyesinde değişimler yaşamıştır. Kolukırık ve Saraç’a (2010: 231) göre toplu sünnet törenleri ile kirvelik yalnızca tören süresi boyunca işlevini yerine getirtilmesi durumu kirvelik

kurumunu bireyselleştirip kirvenin ailesini bu sürece dahil etmemiştir. Böylece aileler arasında bahsedilen akrabalık bağı oluşmamaktadır. Ekonomik yetersizlikler, toplu sünnet törenlerinin tercih edilmesi gibi durumlar kirvelik kurumunun uygulamalarını da değiştirmiştir.

3.3. Cem Kurumu

Alevilikteki bir diğer toplumsal kurum ise “Cem”dir. Cem, “toplama”, “topluluk” anlamına gelmektedir. Temel geleneksel görüşe göre cem kurumu, Hz. Muhammed ve Hz. Ali zamanında yaşandığı varsayılan ve Hz. Muhammed’in Mirac’ı sonrası yapılan “Kırklar Cemi”ne dayanmaktadır. Bu bilgidен hareketle cem ibadetinin temeli Kırklar Cemi’nde atıldığı değerlendirilir (Yaman, 2001: 60).

Biçimsel açıdan bakıldığında cemler on iki hizmetin yerine getirilmesinden meydana gelmektedir. Her hizmet sahibi cemde üstlenmiş olduğu görevi neyse onu yerine getirir. Perşembeyi cumaya bağlayan gece gerçekleşen cemlerde hizmet sahiplerinin görevleri şu şekildedir: dede, cemi yönetir; rehber, görgüsü yapılarına yardımcı olur; gözcü, cemde düzeni sağlar; çereâğı, mum yakar; zakir, saz çalır türkü söyler; süpürgeci, süpürge çalma görevini yerine getirir; sakka, su dağıtır; sofracı, kurban ve yemek dağıtma işlerine bakar; pervaneci, gelen gidenle ilgilenir; peyik, cemin yapılacağı zamanı millete haber verir; iznikçi, cemevinin temizliği ile ilgilenir ve son olarak kapıcı, cemevinin kapısında bekler (Yaman, 2001: 63-64). Yüzyıllar boyunca Alevi toplumu üzerinde toplumsal bir kontrol mekanizması olan ve cemin hukuki boyutunu meydana getiren düşkünlük kurumunun, özellikle geleneksel Alevilikte yaptırım gücünün fazlaca yüksek olduğu ifade edilebilir. Düşkün, her yıl düzenli olarak yapılması gereken görgü ceminde, sorgudan geçemeyen kişiye denmektedir. Düşkün ilan edilen kişinin suçu, toplumsal nitelikteki suçlar olarak görülmektedir (Yıldırım, 2018: 272). Geçmişten günümüze kırdan kente yoğun göçlerin yaşanmasıyla, diğer Alevi kurumlarında meydana gelen belli başlı çözümler cem kurumunda da yaşanmıştır. Cem kurumu eskiye oranla işlevlerinde farklı boyutlar kazanmıştır. Daha dar işlevlere sahip olan cem gitgide hukuksal boyutunu da devre dışı bırakmıştır. Ama halen kentlerde inançsal boyutunu devam ettirdiği ifade edilmektedir (Yaman, 2001: 65-66).

4. Tunceli’de Bulunan Alevi Ocakları ve İşleyişi

Ocak, kelime anlamı olarak ateş yakılan yer, aile, kurum, teşkilat anlamına gelmektedir. Bununla birlikte Alevi toplumunda dedelerin geldikleri soy olarak tanımlanmaktadır. Ocak tabirinin kullandığı bir diğer alan ise, herhangi bir hastalığı okumaya izinli ve kendisinde bulunan bu izni babadan oğula aktaran kişilerdir (Arslanoğlu, 2001: 37). Ocaklar, dini kurumlar olarak Anadolu ve Balkanlar’da bir ağ biçiminde teşkilatlanmışlardır ve yüzyıllar boyunca sürdürülerek günümüze kadar ulaşmıştır. Temeli inanç olan ocaklar, sosyal hayata yönelik geniş bir işlev yelpazesi oluşturmuşlardır. Din kurumunun yanı sıra ahlâk, hukuk, siyaset ve iktisat gibi kurumsal alanlarda da pek çok önemli işlevleri vardır. Özellikle kentlere oranla kırsal alanda daha fazla etkili olan ocaklar, modernleşme ve kentleşme sürecine paralel olarak işlev kaybına uğramıştır (Canbay-Tatar ve Tatar 2014: 61).

Türkiye’de Alevi nüfusunun en yoğun olduğu kentlerimizden olan Tunceli’ye Hz. Muhammed’in ve Hz. Ali’nin soyundan gelip seyit olarak adlandırılan birçok kişi yerleşmiştir. Bundan dolayı Tunceli’de çok sayıda seyit bulunmaktadır. Seyitlerin mensubu olduğu çok fazla ocak vardır. Bu ocakların birçoğunun merkezi Tunceli’de

bulunurken, bazı ocakların sadece uzantıları burada bulunmaktadır. Merkezi Tunceli’de bulunan ocaklar; Ağuiçen Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Delil Bircan (Berhucan) Ocağı, Seyit Cemal (Derviş Cemal) Ocağı, Kureyşan Ocağı, Sarı Saltık Ocağı, Seyit Seyfeddin (Pir-i Sevdin) Ocağı ve Şeyh Çoban Ocağıdır.

Ağuiçen ocağı, Aleviliğin ilk evre ocakları arasında yer alır ve “Mürşid Ocağı” olarak da adlandırılmaktadır (Akin, 2014: 19). Ocağın kurucusu olan Seyit Temiz olan Ağuiçen, Seyit Lokman Perende’nin torunudur. 1221 veya 1222 yıllarında Erdebil’de vefat etmiştir. Seyit Lokman Perende vefat ettikten sonra çocukları Seyit Muhammet ve Seyit Mahmut Anadolu’ya göç etmişlerdir (Saltık, 2009: 142). Ocağın merkezi olarak üç yerleşim yeri öne çıkmıştır. Bunlar; Elazığ’ın merkezine bağlı Sün köyü, Tunceli’nin Hozat ilçesine bağlı Bargını köyü ve Malatya’nın Arguvan ilçesine bağlı Mineyik köyü (Aksüt, 2012: 239). Ağuiçen Ocağı’nın Anadolu’nun belli başlı bölgelerine yayılmış olması, Alevi ocaklarının genel olarak farklı sebeplerden dolayı yapmış oldukları göçlerin de etkisiyle dağılmalar göstermiştir. Ocaklardaki seyit ve pirlerin farklı kerametler göstermeleri, Alevi toplumu tarafından o kişilerin kabir ziyaretleri yapmalarına, mum yakıp dualar etmelerine zemin hazırlamıştır.

Baba Mansur Ocağı, Doğu Anadolu bölgesindeki diğer Alevi ocaklarının arasında önemli bir konuma sahiptir. Ocağın kurucusu olan Baba Mansur’un Horasan’dan geldiği yönünde birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır (Gülten, 2012: 141). Tunceli’de bulunan ocakların çoğu, 13. yüzyılın başında buraya göç eden Kureyş aşiretine dayanmaktadır. Ancak bunlar hangi atadan geliyorlarsa onun ismini kullanmışlar, Kureyş aşiretinin ismini kullanmamışlardır. Örneğin Baba Mansur da Kureyş aşiretinin bir üyesiydi. Fakat bugün bu soydan gelenlere Kureyşliler değil, Baba Mansurlular denmektedir (Taş, 2018a: 232). Kureyş’in oğlu Haydar, Baba Mansur ve Seyyid Savun/Sabun ile yaşadığı bazı mucizevi rivayetler de mevcuttur. Bu rivayetlerde bu üç dervişin nasıl birbirlerinin Pirleri ve Mürşidleri oldukları anlatılmaktadır. O tarihlerden bugüne Kureyşanlıların pirleri Baba Mansurlular, Baba Mansurluların pirleri Seyyidanlar, Seyyidanların pirleri de Kureyşanlılar olarak kabul edilmiştir. Bu üç veli aynı zamanda birbirine Mürşit (pirin piri) de gelmektedir. Yani Kureyş’in mürşidi Seyyid Savun, Seyyid Savun’un mürşidi Baba Mansur, Baba Mansur’un mürşidi de Kureyş’tir. Bu durumun asıl sebebi herkesin birbirine muhtaç olduğu, kimsenin yalnız yaşayamayacağı ve herkesin eşit olduğu gerçeğine dayanmaktadır (Taş, 2019: 3252).

13. asrın başında Kirmanşah’tan Dersim yöresine gelen Kureyş aşiretinin üç üyesi; Seyyid Mahmud-ı Kebir (Kureyş), Baba Mansur ve Seyyid Savun birbirlerini pir olarak seçerler. Kureyş Baba Mansur’u, Baba Mansur Seyyid Savun’u, Seyyid Savun da Kureyş’i pir olarak seçer. Böylece bu üç veli birbirlerine hem pir hem de mürşid gelmişlerdir. Baba Mansur Kureyş’in piri iken, Kureyş de Baba Mansur’un mürşidi olmuştur (Taş 2022: 481). Baba Mansur ocağında Ocak içi örgütlenmede rol sahibi olan aileler, tarihsel merkezlerinde ve merkeze yakın çevrede ikamet etmeyi devam ettirmişlerdir. Örneğin ocak içi örgütlenmede önemli bir konumda olan Seyit Kasım evlatları önemli ölçüde atalarının yerleşim yeri Muhundu-Lödek’te konumlanmışlardır. Bir diğer önemli grup olan Seyit İbrahimler de Muhundu’ya bağlı Şöbek ve Kurkirik köylerinde oturmaktadırlar. Aralarında en fazla dağılım gösteren Seyit Mahmut’un torunları ise, talipleri en fazla olanlardır. Elazığ’ın ilçesi Karakoçan’a bağlı Seymahmudan köyünden dağılan bu kolun alt grupları Pülümür, Varto, Zara, Erzincan, Ovacık, Kemah, Refahiye, Hınıs gibi geniş bir alanda yaşamaktadırlar (Gezik, 2013: 28).

Delil Bircan ocağının kurucusu olan Delil Bircan'ın İmam Zeynel Abidin'in oğlu Seyit Zeyd'in kolundan geldiği söylenmektedir. Sözlü anlatılara göre Delil Bircan, kardeşi Cemal Abdal'la birlikte Anadolu'ya gelip, ilk olarak Elazığ'a bağlı Karakoçan'ın Delikan köyüne yerleşmiştir. Cemal Abdal, daha sonra Tunceli'ye gelip bugünkü Demirkapı yakınlarındaki Venk köyüne yerleşmiştir. Bu ocağa bağlı birçok aşiret bulunmaktadır. Bağlı olan bu aşiretlerin bir kısmı halen Tunceli, Erzincan, Bingöl sınırları içinde yaşamaktadır. İsimleri bilinmeyen birçok aşiretle birlikte, çoğu Anadolu'daki farklı aşiretlerle bütünleşmişlerdir (Saltık, 2009: 153-154). Delil Bircan ocağına bağlı kişiler, yoğun biçimde Tunceli merkezde ve Tunceli'nin Pertek ilçesinde ikamet etmektedirler.

Seyit Cemal (Derviş Cemal) ocağı ise, en fazla Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaygındır ve orada etkinliğini korumaktadır. Bu ocağa bağlı olan talipler yoğun olarak Tunceli, Eskişehir, Kütahya, Erzincan, Erzurum ve Adıyaman'da bulunmaktadır. Diğer tüm ocaklar gibi Derviş Cemal ocağının da Horasan'dan geldiği söylenir. Aleviliğin eski ocaklarından kabul edilen Derviş Cemal ocağı aynı zamanda bir pir ocağıdır (Rençber, 2014: 612). Seyit Cemal'in evlatları yoğun olarak Tunceli'nin Hozat ve Pertek ilçesinde otururken, bu ocağın diğer kolları halen Eskişehir'in Doğançayır beldesinde de var olmaktadır ve oradaki taliplerine dedelik yapmaktadırlar (Saltık, 2009: 161).

Kureyşan ocağı, Seyit Mahmud-ı Kebir'in (Kureyş) soyu, 7. İmam Musa-i Kazım aracılığı ile Ehl-i Beyt soyuna dayanmaktadır ve kendilerinin peygamber soyundan geldiklerine inanırlar. Bunun ispatı da Alaeddin Keykubad'ın, Kureyş'i yanan fırında ateşle sınaması ve daha sonra elinde bulunan ve peygamber döneminde yazılan şecereye mühür basarak, Kureyş'in seyyidliğini kabul etmiş olmasıdır (Taş, 2018a: 231). Seyyid Mahmud-ı Kebir, 13. asrın başında, kimi rivayetlere göre Horasan, kimine göre de Kirmanşah'tan gelen ve ismi Kureyş olan aşiretin bir mensubudur. Bu aşiret üyeleri, o dönemde buldukları yörede çeşitli sıkıntılara maruz bırakıldıkları için, buradan göç edip Anadolu'ya gelmişlerdir. İlk olarak Tunceli/Mazgirt civarına yerleşmişlerdir. Oldukça kalabalık olan bu aşiretin bir bölümü Anadolu içlerine yayılırken, bir kısmı da bu yörede kamıştır. Tunceli/Mazgirt yöresine yerleşen aşiret üyelerinden bir kısmı da, bir süre sonra Kureyş adındaki derviş ile beraber Nazımiye'ye göç etmişlerdir (Taş, 2018b: 196). Tunceli'de en çok ziyaret edilen mekân olan Düzgün Baba ziyareti ve bu yörede bu ziyaretle ilgili anlatılan efsaneler hakkındaki bilgiler kendisinin de bağlı bulunduğu Kureyşan Ocağı şeceresinden öğrenilmektedir. Ziyaretin toplum üzerinde yoğun bir etkisi bulunmaktadır (Aktaran Bulut, 2014: 644).

Sarı Saltuk ocağının kurucusu olan Sarı Saltuk'un -tarihi net olmamakla birlikte- 1198 yılında Erzurum'da doğduğu rivayet edilmektedir. Erzurum Saltuk beyi Melik Şah Saltuk'un oğlu olup, asıl adı Şerif Hızır'dır (Saltık, 2009: 171). Anadolu ereni olan Sarı Saltuk'un sosyal çevresi ile ilişkilerinde gözlemlenen davranış şekillerinin, onun sosyal çevresinde ve kendisine bağlı olan kişilerce bir toplumsal karaktere evrildiği söylenebilir. Sarı Saltık'ta gözlemlenen iki davranış şekli, onun köken ve inanç ayırımı yapmaksızın insanlara karşı hoşgörülü davranması ve fakir, muhtaç insanlara yardımcı olabilmek için devamlı bir çaba içinde olmasıdır (Taşdelen, 2015: 20). Günümüzde halen Tunceli'de Sarı Saltuk Ocağı hizmetlerini sürdürmektedir. Torunu Seyit Nesimi'nin pabucu da şifa dağıtıcı özelliği sebebiyle önemli sayılmaktadır. Son olarak Şeyh Çoban Ocağı'nın merkezi ve türbesi Mazgirt'te olan ocağın bir kolu Çorum'un Alaca ilçesinin Büyükkışlak köyündedir. Ocağın talipleri Çorum, Sivas, Tunceli ve Elazığ'da yaşamaktadırlar. Pilvenk ve Kavli aşiretlerinin bir bölümü bu

ocağın talibidir. Ayrıca Şeyh Çoban ile Tunceli’de ocağı bulunan Sarı Saltuk’un müsahip olduğu söylenmektedir (Aksüt, 2012: 302).

5. Çalışmanın Metodolojisi

Bu çalışma, Alevi toplumunda aile yapısının kendine has özelliklerinin, küresel ölçekte yaşanan endüstrileşme olgusu ve beraberinde gelen kentleşme süreciyle ne gibi değişimler gösterdiğini sosyolojik olarak inceleme fikriyle ortaya çıkmıştır. Çalışmada Tunceli ilinin seçilme amacı, Alevi nüfusunun yoğun olarak burada yaşıyor olması ve yedi farklı Alevi ocağının merkezi konumunda bulunması olmuştur. Gelenekselden moderne dönüşüme dair dedeler ve aile üyeleriyle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla Alevi toplumunda aile yapısını ve dönüşümü çözümlemek hedeflenmiştir. Çalışmada derinlemesine görüşmeler Tunceli’de bulunan Alevi ocaklarına bağlı olan ailelerle yapılmış olup, bu görüşmeler yedi ayrı ocak temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalarda araştırma desenleri, tutarlılık ve amaca uygunluk açısından araştırmaya rehberlik etmektedir. Araştırma desenleri, veri toplama ve analiz tekniklerini belirlemede araştırmacıya yön gösterir (Yıldırım, 2016: 70). Ele alınan konunun Alevi ocaklarına mensup dedelerin ve ailelerin, aile yapısı, aile yapısının özellikleri ve geçirdiği değişimi anlama amacı taşıması aile bireylerinin ve dedelerin bilgilerine başvurmayı gerektirmiştir. Böylece çalışmada nitel araştırma yöntemi, araştırma deseni olarak ise olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bir araştırma deseni olarak fenomenolojik sosyoloji, görüşülen kişilerin yaşanmış deneyimleri yoluyla sosyolojik bir olgu/olayın çözümlenmesini mümkün kılmaktadır.

Araştırmanın çalışma grupları Tunceli’den seçilmiştir. Bunun nedeni, Tunceli’deki Alevi nüfusunun yoğun olması, ocakların merkezinin Tunceli’de olması, bu nedenle ocaklara mensup dedelere, taliplere ve aile bireyelerine erişimin kolay olmasıdır. Ayrıca araştırmacının bu ilde bulunması, elverişlilik ilkesi temelinde finansla ve zamansal kaynakların efektif kullanımını sağlamıştır.

Çalışma kapsamında dedeler ve ailelerin kapsama dahil edilmesinde kriterler aşağıdaki gibidir:

- Dedelerin, merkezi Tunceli’de ve halen aktif olan ocaklardan olması,
- Aile üyelerinin evli olmaları ve Alevi olup bir ocağın talibi olmuş olmaları,
- Hem dedelerin hem de aile üyelerinin Tuncelili olmaları gerekmektedir.

Çalışmada amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme, rastlantısal olmayan bir örnekleme türüdür. Bu yöntem ile kaynak kişilerden hareketle diğer kişilere gidilerek belirli bir yönelme ile zincirleme bir şekilde görüşme söz konusudur (Kümbetoğlu, 2015: 99). Çalışma gruplarını, merkezi Tunceli’de bulunan Alevi ocaklarına mensup dedeler ve bu ocaklara talip olan aile üyeleri oluşturmaktadır. Katılımcılar Tunceli merkez ve Elâzığ olmak üzere iki farklı ilden seçilmiştir. Elâzığ’dan seçilme nedeni çalışma kapsamında görüşme yapılması gereken ocaklara bağlı bazı dedelerin sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı daha evvel Tunceli’den Elâzığ’a göç edip artık Elâzığ il sınırları içinde yaşıyor olmalarıdır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniğine başvurulmuştur. Derinlemesine görüşme; nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir. Bu teknik; katılımcıların deneyimleri, tutumları, görüşleri, duyguları ve inançlarıyla ilgili bilgi elde etmede çok etkilidir (Yıldırım & Şimşek, 2016: 129). Araştırmada toplam 13 kişiyle derinlemesine görüşmeler

yapılmıştır. Derinlemesine görüşmeler yoluyla merkezi Tunceli’de bulunan Alevi ocaklarına mensup aile üyeleri ve Alevi dedelerinin konu hakkında düşüncelerine dair detaylı bilgiler elde edilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın analiz aşamasında derinlemesine görüşmelerle toplanan verilerin farklı bölümlerinde benzer anlamları olan veriler bir araya toplanıp aynı kodlarla adlandırılmış ve ilişkilendirilmiştir. Çalışmanın içeriğine dair kodlar, elde edilen verilere dayanarak iki ana tema ve ilk temaya ait üç alt tema ve ikinci ana temaya ait bir alt tema oluşturulmuştur. Araştırma soruları oluşturulurken dikkat edilen husus, araştırma sorularının çalışmanın konusuna ve amacına uygun olarak belirlemek olmuştur. Çalışmanın cevap aradığı araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1. Mensup olunan Alevi ocağının aile kurumuna bakış açısı nasıldır?

2. Yoğun yurtdışı göçü aile kurumunu nasıl etkilemiştir?

3. Değişime etki eden modernleşme, sanayileşme gibi faktörlerin geleneksel (geniş) aile yapısını modern (çekirdek) aileye dönüştürmesi Tunceli’de bulunan ocakları nasıl etkilemiştir?

3.a. Alevilikteki toplumsal kurumların başında gelen aile, müshiplik ve kirvelik kurumlarında değişim var mıdır? Var ise nasıl bir değişim vardır? Değişim yoğun biçimde görülmüş müdür?

3.b. Eğer değişim varsa gelenek-görenek ve adetler de bu değişimden etkilenmiş midir?

4. Aileyle ilişkiler nasıldır?

4.a. Ailede eşler arası ilişki nasıldır?

4.b. Ailede çocuklarla ilişki nasıldır?

4.c. Aile ve akraba ilişkileri nasıldır?

4.d. Aile ve komşularla ilişki nasıldır?

Katılımcılar iki gruptan oluşmaktadır. İlk grubu Alevi dedeleri ikinci grubu ise aile üyeleri oluşturmaktadır. Toplam 13 katılımcıdan 6’sı Alevi ocağına talip aile üyeleri; kalan 7 katılımcı ise Alevi ocaklarına bağlı dedelerdir. Katılımcıların doğrudan ifadelerinin paylaşıldığı paragrafların sonunda anonimite gereği katılımcıların kısaltma biçiminde kodları yer almaktadır. Kısaltmalar şu şekildedir: Katılımcılar (K), Dedeler (D), Aile üyeleri (A), katılımcıların cinsiyeti K veya E ve yaş, şehir şeklinde kısaltılmış olup 1’den 13’e kadar sıralanmıştır. Böylece dedeler, K1-D, YAŞ, ŞEHİR- K7-D, YAŞ, ŞEHİR; aile üyeleri ise K8-A-K/E, YAŞ, ŞEHİR- K13-A-K/E, YAŞ, ŞEHİR arasında birer kod ile ifade edilmektedirler.

Görüşme yapılan dedelerin yaşları 29 ile 66 arasında; aile üyelerinin yaşları ise 41 ile 64 arasında değişmektedir. Katılımcıların ikamet ettiği şehirler ise Tunceli ve Elazığ’dır. Katılımcıların mensup veya talip olduğu ocaklar; Ağuıçen Ocağı, Baba Mansur Ocağı, Delil Bircan (Berhucan) Ocağı, Seyit Cemal (Derviş Cemal) Ocağı, Kureyşan Ocağı, Sarı Saltık Ocağı, Şeyh Çoban Ocağıdır.

6. Çalışma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırma bulgularına, fenomenolojik yöntem deseni temelinde verilerin içerik analizi yoluyla çözümlenmesi sonucu ulaşılmıştır. Yine bu bölümde bulgular, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan sistem yaklaşımı açısından değerlendirilmiştir.

Veri toplanan kaynak kişiler olarak örneklem grubuna dair demografik bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2’de paylaşılmaktadır.

Tablo 1: Merkezi Tunceli’de Bulunan Alevi Ocaklarına Mensup ve Araştırmaya Katılan Dedeler Hakkında Genel Bilgiler

Kişiler	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Yaşanılan Yer	Mensup Olunan Ocağ
K1,D	43	Erkek	Yüksek Lisans	Evli	Tunceli/ Merkez	Sarı Saltık Ocağı
K2,D	55	Erkek	Ortaokul	Evli	Tunceli/ Merkez	Baba Mansur Ocağı
K3,D	66	Erkek	Ortaokul	Evli	Elâzığ/ Merkez	Şeyh Çoban Ocağı
K4,D	62	Erkek	Lise Mezunu	Evli	Tunceli/ Merkez	Kureyşan Ocağı
K5,D	29	Erkek	Önlisans	Bekar	Tunceli/ Merkez	Derviş Cemal Ocağı
K6,D	41	Erkek	Ortaokul	Evli	Tunceli/ Merkez	Ağuiçen Ocağı
K7,D	60	Erkek	Ortaokul	Evli	Elazığ/ Merkez	Şeyh Delil Berhican Ocağı

Tablo 2: Merkezi Tunceli’de Bulunan Alevi Ocaklarına Talip ve Araştırmaya Katılan Aile Üyeleri Hakkında Genel Bilgiler

Kişiler	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Yaşanılan Yer	Talip Olunan Ocağ
K8,A,K	41	Kadın	Lisans	Evli	Tunceli/ Merkez	Derviş Cemal Ocağı
K9,A,E	64	Erkek	Ortaokul	Evli	Tunceli/ Merkez	Şeyh Çoban Ocağı
K10,A,E	47	Erkek	Lisans	Evli	Tunceli/ Merkez	Baba Mansur Ocağı
K11,A,K	44	Kadın	Lisans	Evli	Tunceli/ Merkez	Sarı Saltık Ocağı
K12,A,E	58	Erkek	Lisans	Evli	Tunceli/ Merkez	Kureyşan Ocağı

Bulgulardan ortaya çıkan temalar ise aşağıdaki gibidir:

1. Tunceli'deki Alevi Ocaklarının Aile Kurumuna Bakışı

1.1. Tunceli Alevi Toplumunda Aile, Kadın ve Çocuğun Yeri

1.2. Örnek Bir Kadın Kültü: "Ana Fatma"

1.3. Tunceli Alevi Toplumunda Aile-Sosyal İlişkiler

2. Tunceli Alevi Toplumunda Aile Kurumu ve Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe Geçişle Birlikte Yaşanan Değişimler

2.1. Tunceli'de Müsahiplik ve Kirvelik Kurumu ve Yaşanan Değişimler

Tema 1: Tunceli'deki Alevi Ocaklarının Aile Kurumuna Bakışı

Bu tema altında Alevi ocaklarının aile kurumuna bakışı, ailede kadının konumu, aile içi ilişkiler, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile ilgili sorular yöneltilmiş olup verilen cevaplar doğrultusunda elde edilen veriler birinci temanın alt temalarında ayrı ayrı ele alınıp değerlendirilmiştir.

Tema 1.1: Tunceli Alevi Toplumunda Aile, Kadın ve Çocuğun Yeri

Merkezi Tunceli'de bulunan Alevi ocaklarına mensup veya talip olan Alevi dedeleri ve aile üyelerine görüşme kapsamında sorulan sorularda birbirlerine benzer yanıtlar alınmıştır

"Aile toplumun bireyden sonraki en küçük sosyolojik yapısıdır. Aileden beklenen de budur. Hacı Bektaş Veli 'incinsen de incitme' daha ne desin, yaratılanı sev yaratandan ötürü. Bu bizim ailemizde de temel aldığımız nasihattir. Sarı Saltuk Türk-İslam tasavvuf inancını gittiği yerlere yayan, bir zattır ve gittiği yerde hem aile kurumu hem de diğer kurumlar için düstur edinilebilecek öğretileri yaymıştır." (K1,D,43,Tunceli).

"Baba Mansur ocağı aileye çok önem verir. Bütün Anadolu Alevi ocaklarında olduğu gibi. Alevilik inancında aile çok önemli ve kutsal bir müessesedir" (K2,D,55,Tunceli).

Çalışmaya katılan aile üyeleri de aile konusunda Alevi dedelerinin anlattıklarını destekleyecek nitelikte ifadelerde bulunmuşlardır:

"Ben aile kurmanın çok değerli olduğunu düşünenlerdenim. Biz ailede çocuğa aile içi bağlara, çok önem veririz. Sahiplenme vardır bizde. Çünkü Aleviliğin kodları buna müsait. Çünkü eğitim ve görgü ailede başlar." (K8,A,K,41,Tunceli). *Aile kurmak şarttır bizde. Bekar kalmayı sevmeyiz yolumuz gereği. Ailede edep de önemlidir. Bunu anne baba çocuğuna öğretmelidir ve bu şarttır"* (K9,A,E,64,Tunceli).

"Bence aile insanın tamamlayıcısıdır. Alevilikte de eksiklik olarak görülür zaten. Bekar kişi inançsal ve toplumsal olarak eksiktir" (K10,A,E,47,Tunceli).

Çalışma kapsamında ele alınan herhangi bir ocağa mensup veya talip olan katılımcılar tarafından kullanılan *kutsal, değerli, koruyucu, tamamlayıcı, bütünleştirici, istikrar ve düzeni sağlayıcı bir kurum* gibi ifadeler ailenin Alevi toplumunda çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Böylece çalışma, aile kurumunun aile üyelerini koruma, geliştirme, sürekliliği sağlama gibi özelliklerinin olduğunu ve bu yönde hareket edip çevreyle olan etkileşimini ve dengesini kurduğuna dair (Akgün, 2013: 88) sistem kuramının temel argümanı ile örtüşmektedir.

"Hz. Ali ne kadar Hz. Fatma'ya değer veriyorsa Hz. Fatma da Hz. Ali'ye o kadar değer veriyordur. Bizim Aleviliğin güzel bir yanı şu biz aileye kadınlara çok değer veririz (...) Bizde Alevilikte kadına danışılır" (K4,D,62,Tunceli).

“Alevilik dört kapı kırk makamdan geçer. Bu farklı kapı, farklı makam içine giriyor. Ama genel anlamda cemde ayırım yok. Can kavramı bizi birleştirir. Yüzyıllar öncesinden cinsiyet kavramının ortadan kalktığını gösteriyor” (K5,D,29,Tunceli).

Edelerin ifadelerinin geneline bakacak olursak, toplumdaki her bireyi “can” olarak ifade etmeleri aslında cinsiyetler üstü bir anlayışın var olduğunu göstermektedir. Özellikle cemlerde kadının konumu, cinsiyeti ve diğer ayırt edilebilecek bütün özelliklerinin kapının dışında kalması ve dedenin olmadığı zamanlarda eşinin cemde görevi üstlenmesi durumu, açıkça kadın ve erkeğin her noktada eşit olduğunu göstermektedir. Çalışmaya katılan aile üyeleri de Alevi dedelerinin anlattıklarını destekleyecek nitelikte ifadelerde bulunmuşlardır:

“Alevilik kültüründe ‘can’ diye bir kavram vardır yani kadın erkek birdir. Bu Alevilik felsefesinde önemli bir kavramdır. Bunu yaşatırsak eğer, kadının konumu sadece ailede değil her yerde çok güzel bir noktada olacaktır” (K10,A,E,47,Tunceli).

“Bizim ailemizde aile içi kararlarda illa ki kadına danışılır. Hatta benim babam hatırlıyorum anneme danışmadan iş yapmazdı. Aynı şekilde eşim de öyle. Alevilikte de durum böyledir. Kadın erkek ayrı değildir bir candır” (K11,A,K,44,Tunceli).

Aile içinde kadının ve çocuğun kararlarının önemli görülmesi ve alınan kararların birbirini etkilemesi durumu, sistem kuramının bütünlük ve düzen varsayımında ifade edilen, ailede her bir bireyin birbirine bağlı oluşu ve birbirini devamlı ve karşılıklı olarak etkilemesi ve bir bütün oluşu ile de örtüşmektedir (Akgün, 2013: 88).

Tema 1.2: Örnek Bir Kadın Kültü: “Ana Fatma”

Alevi inancında Hz. Ali’nin eşi Hz. Fatma’ya duyulan sevgi ve hürmetin altında yatan gerekçe yine budur. Bir bakıma kadınlar Hz. Fatma’nın yaşayan birer temsilcisi olarak görülmektedir (Bahadır, 2004: 13). Ana Fatma ziyareti, Tunceli-Ovacık yolu istikametinde, Alevilerin ziyaret alanlarından birisidir. Çalışma boyunca yapılan Ana Fatma ziyareti ve buradaki izlenimler sonucunda, Alevi inancına mensup kimselerin buraya gelip dilek diledikleri, mum yakıp dua ettikleri gözlemlenmiştir. Hz. Fatma’nın her zaman ondan dilek dileyenlere dileklerini, nasip almak isteyenlere nasiplerini vereceği inancı mevcuttur.

Bu tema özelinde Alevi dedelerine birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu sorular; Ana Fatma ziyaretinin Alevilik inancındaki önemi, Alevilik inancında kadınların “Hz. Fatma’nın yaşayan temsilcileri” olarak görülmesi hakkındaki düşünceleri ile ilgilidir. Edelerin konuya ilişkin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

“Ana Fatma ehlibeytin tek kadın mensubudur. İslam dinine baktığımızda Hz. peygamberin abasının altındaki o beş kişilik ehlibeytin tek kadın mensubudur. Hz. Peygamberin kızı olması, Hz. Ali’nin eşi olması, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in anneleri olması vesilesiyle. Aslında Aleviliğin batını manada inancında, özsel inancında şu vardır. Aslında Aleviliğin bütün kutsalları Ana Fatma’da mevcuttur” (K1,D,43,Tunceli).

“Cennet annelerin ayakları altındadır. Cemlerde Fatma Ana darı vardır. Ana Fatma hakkı için denildiğinde ona itimat edilir. Biz Aleviler, Hz. Ali ve Hz. Fatma’nın aileye verdiği değeri örnek alıyoruz. Aralarındaki saygı, tevekkül bizler için rehberdir ve mertlik, cömertlik noktasında ise örnektir” (K2,D,55,Tunceli).

“Hz. Fatma’nın saygısını ömür boyu taşıyacak ve gelecek nesillere de bunu bu şekilde öğreteceğiz, ben buna inanıyorum. Bu inançla da aile içinde çocuklarımıza

küçüklükten itibaren bu sevgiyi aşıyoruz. Hz. Ali'nin Hz. Fatma'ya gösterdiği saygı ve sevgiyi ailemizde yaşatmaya çalışıyoruz” (K3,D,66,Elazığ).

Aile içi ilişkilerde ve çocuk yetiştirme konusunda rol model olarak Hz. Fatma'nın örnek alındığı; onun Hz. Ali ve çocukları ile ilişkisinin, Alevi toplumuna rehberlik ettiği anlaşılmaktadır. Dedelerin ifadelerinde dikkat çeken bir diğer nokta, Ana Fatma'nın ismi zikredilmeden edilen duaların eksik oluşuna dair vurgulardır. “Fatma Ana hakkı” denildiği zaman sadece ona itimat edildiğini söylemektedirler. Bu, Alevi toplumunun, ataerkil düzen içinde kadına verilen değer ve ona atfedilen kutsallığın devamını sağlamaya çalıştıklarını göstermektedir.

Tema 1.3: Tunceli Alevi Toplumunda Aile-Sosyal İlişkiler

Bu tema başlığı altında katılımcılara, aile içi ilişkileri, akrabalık ve komşuluk ilişkileri konusunda sorular yöneltilmiştir. Sorulan bu sorulara genel itibarıyla verilen yanıtlar, akrabalık ilişkilerinin giderek zayıfladığı hatta bazı ailelerde koptuğunu göstermektedir.

“Köyde yaşadığımız dönemde akrabalarla iyiydik. Ne zaman ki işe başladık şehre göçtük o zaman bağlar da koptu. Herkes kendi ekmek derdine düştü, birlik bozuldu. Tabi ki bu görüşmemek için sebep değil ama öyle oldu hayırlısı diyelim ne yapalım” (K12,A,E,58,Tunceli).

“Geçimimizi ben tek çalışarak sağlıyoruz. Eşim ev hanımı olduğu için genellikle evde oluyor ve çocukların bakımıyla o ilgileniyor. Doğrusunu söylemek gerekirse evde çocuklarla ilgilendiğim söylenemez. Akrabalık ilişkilerimiz çok sıkı olmasa da burada komşularla vakit geçirebiliyoruz hiç değilse onlar daha sıcakkanlılar bize karşı. Öğretmen arkadaşlarım da komşum olduğu için evlerimize gidip geliyoruz sürekli” (K11,A,K,44,Tunceli).

“Tabi eskisi gibi akrabalık, komşuluk kalmadı. Bizim küçüklüğümüzde durum böyle değildi. Zaten şimdi hastalıklarım var gidip gelemiyorum pek. Hanım da rahatsız oda gidemiyor köye. Ekonomik olarak da zor gidip gelmek” (K9,A,E,64,Tunceli).

Bazı aile bireylerinin buna sebep olarak gösterdikleri etmenler köyden kente iç göç olurken; bazıları ekonomik koşullar ve iş yoğunluğu olmuştur. Fakat komşuluk ilişkileri, akrabalık ilişkilerine oranla dinamizmini korumaktadır. Sayın'ın sistem kuramına ilişkin olarak öne sürdüğü gibi aile, varlığını devam ettirebilmek için, kendi üyelerine olduğu kadar diğer ajanların istemlerini karşılayan, görev yerine getiren bir gruptur (1990: 33-34). Dolayısıyla ailenin fiziksel olarak hemen orada/yakınında bulunan komşu aileler ve aile üyeleri ile ilişkilerinin sürdürülmesi ve onlara karşı sorumlulukların yerine getirilmesi ailenin devamlılığı açısından anlamlıdır. Bu durum aynı zamanda Parsonsçı (2022) sistem kuramında toplumsal değişme döneminde dahi bir zorunluluk olarak gizil kodların sürekliliği (latency) bağlamında okunabilir.

Tema 2: Tunceli Alevi Toplumunda Aile Kurumu ve Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe Geçişle Birlikte Yaşanan Değişimler

Çalışmada katılımcılara geleneksel Alevilikte aile kurumundan beklenenler, geleneksel aile yapısından modern aileye geçişle birlikte evlilik biçimlerinde herhangi bir değişim olup olmadığı, eğer bir değişim varsa nasıl bir değişim olduğu, kentleşmeyle geleneksel yapının çözülmeye başlamasının müsahiplik ve kirvelik kurumunu nasıl etkilediği, bu kurumların gereklilikleri yerine getirip getirmediği ile ilgili aile ve diğer toplumsal kurumların geçirdikleri değişimi ele alan sorular

yöneltmiştir. Görüşmeye katılan dedelerden bazıları Alevi ailesinde olması gerekeni, aile üyelerinden beklenenleri ve bir karşılaştırma yaptıklarında ortaya çıkan değişimleri şöyle ifade etmişlerdir:

“Ben kendi ailem içinde oğluma diyorum: ben senden yüzde yüz dindar, itikatlı, Müslümanlığı, Aleviliği benimseyen bir birey olmanı istemiyorum. Ha bunlar kültürün devamı için önemli bunlar da olsun ama önemli olan eline-diline-beline sahip olsun bir kere. Mesela bakın Tunceli’ye çocuk istismarının, kadına şiddetin, tecavüzün en az olduğu ildir. Çünkü bazı şeyler genetik kodlara işlemiştir. Her ne kadar Aleviliğin ritüelleri eskisi gibi uygulanmasa da bu inancın bilinci yerleşmiş bir kere kodlara” (K1,D,43,Tunceli).

“Bizim ailedeki bireylerden beklediğimiz temel şey sevgi, saygı. Bu kaybedildi mi her şey değişir, gider. Şu an var mı bunlar yok, yavaş yavaş yok oluyor. Bu durum da bizi endişelendiriyor doğrusu” (K4,D,62,Tunceli).

Alevi dedeleri geleneksel Alevilikteki aile yapısındaki gelenek ve göreneklerin artık yavaş yavaş yok olduğunu, şimdiki ailelerin daha modern olduklarını ifade etmişlerdir. Aile üyelerinin sorulan sorulara verdikleri yanıtlar da dedelerin bu söylemlerini destekler niteliktedir:

“Biz rahat ve özgür büyüdük. Biz zaten pek gelenek adet falan bilmediğimiz için kendi çekirdek aileme de bunu taşıyamadım. Mesela yeni evlenince yapılan adetler, inançlar bizde hiç olmadı. Belki de bize gelene kadar çok değişmeler oldu. Bizim ailede hep bireyin kendi kararlarına saygı duymak olduğu için baskı olmadı.”” (K8,A,K,41,Tunceli).

“Köy yerinde adetler falan çok işletiliyordu ve o zamanlar insanlar bunlara uyuyordu. Ama şimdi günümüzde yok denecek kadar az. Ben de kendi ailemde eski adetleri yaşatmıyorum. Kendi çekirdek aileme baktıyorum, eski ailelerle pek alakası yok, modernleşme dedikleri şey bu olsa gerek” (K11,A,K,44,Tunceli).

Görüşmeye katılanların ifadelerinden de hareketle değişime etki eden modernleşme, göç, kentleşme gibi parametrelerin Alevi toplumu içinde de kendine yer bulduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar; kentte yaşamaya başlamalarıyla, geleneksellikten kopmaların meydana geldiğini ve geleneklerinin zamanla unutulduğunu söylemişlerdir. Farklı sebeplerle Tunceli’den yurtdışına yapılan göçlerle birlikte ailede yaşanan inanca ve kültüre ilişkin dönüşümleri, dedeler şöyle dile getirmişlerdir:

“Buradan yapılan göçün en büyük sebebi işsizliktir yani ekonomik sebep yüzde doksandır. Diğer sebep eğitimidir. Bu sebeplerle yapılan göçler aile içinde elbette ki kültürel değişimler yaşatmaktadır. Tabi ki bu değişimler iyi yönde de olmaktadır, kötü yönde de. Eğer Alevi bir kimse yolu, erkânı biliyorsa bu onun karakterine işlemişse değişimden az etkilenir. İnançsal olarak kendini muhafaza edebilir. Yurtdışına gitme sebebi belki de kendi inancını daha rahat yaşama isteğidir onu bilemeyiz” (K2,D,55,Tunceli).

“Bu toplumdaki kopup giden insan ister istemez sosyolojik olarak gittiği bölgenin yapısına uyum sağlıyor. Buradaki normlarını, değerlerini, geleneklerini unutuyor. Kişiler gittikleri coğrafyadan ciddi anlamda etkilenir ve kendi kişiliğini ona göre şekillendirir” (K1,D,43,Tunceli).

Aile üyeleri de bu konuda dedelerle hemfikirdirler ve görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizim de yurt dışında akrabalarımız var ve kendi ailemle onların ailesini karşılaştırdırca çok farklılıklar görüyorum. Biz yine ülkemizde Alevilik inancıyla ilgili

çoğu şeyin farkındayız. Her ne kadar çok uygulayamasak da. Ama onlar tamamıyla oranın kültürüyle yoğrulmuşlar. Bize oranla öze bağlılık pek kalmamış” (K11, A, K,44,Tunceli).

“Yurtdışına gidenler çabuk kapılıyor oranın hengamesine. Kendini korumaya çalışanlar var elbette ama öyle çok değil. Oranın kültürel şartları kolay gelirse, hele ki sorumluluk gerektirmeyecek şeylerse çabuk adapte oluyor insanımız” (K10,A,E,47,Tunceli).

Katılımcıların yaşları dikkate alındığında; belli bir yaşın üstündeki insanların ailesini daha çok korumaya çalıştığı; inançlarını, değerlerini muhafaza etme yönünde oldukları görülürken; genç neslin değişime çok daha açık olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri olarak Aleviliğin geleneksel kodlarını ve içinde barındırdığı ritüellerini daha genç bireylerin henüz içselleştirmemiş veya toplumsal değişmeye koşut olarak içselleştirebilme olasılıkları düşüktür denebilir.

Katılımcılara aile kurumu ve geleneksel alevilikten modern aleviliğe geçişle birlikte yaşanan değişimler teması altında sorulan sorulardan bazıları ise geleneksel aile yapısından modern aile yapısına geçişle birlikte evlilik biçimlerinde herhangi bir değişim olup olmadığı; eğer olduysa nasıl bir değişim olduğudur. Görüşülen dedeler, yüzyıllardır kapalı toplum yapılarından dolayı Alevilerin içten evlilik (endogami) yaptıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Şunu çok net söyleyebilirim. Alevi toplumu yedi yüzyıl kendi içerisinde olup dışa açılmamıştır. Aleviler yüzyıllarca kendi coğrafyasında yaşamış, kendi inanç sistemine uygun kişilerle evlilik yapmıştır. Günümüz şartlarında bunlar biraz esnedi tabi. Artık eskisi gibi değil” (K5,D,29,Tunceli).

“1930'lara kadar iç evlilik vardı. Dış köylerdeki taliptir, talip evlattır. Talip taliple, pir pirle evlenirdi. Son otuz yıldır dışarıdan kız alıp vermeler mevcut”(K6,D,41,Tunceli).

Yaşanan toplumsal değişimler sonucunda evlilik kararının bireye verildiğini ve öncelikle eşlerin birbirlerini tanımaya başlayıp evliliğe öyle karar verdiklerini aile üyeleri şöyle ifade etmişlerdir:

“Önceden köylerde nadiren ailenin uygun gördükleriyle evlenilirmiş büyüklerimiz öyle söylerdi. Şimdilerde iki taraf da okey verdi mi aileye saygı duymak düşer. Kaçarak evlenme tarzı şeyler ben hiç duymadım bizim buralarda. Genelde tanışıp karar verilir” (K11,A,K,44,Tunceli).

“Geleneksel ailede ananeler, kültürler biraz daha yaşatılıyordu. Çekirdek aileye geçince bireylerin kendi başlarına karar almaları çiftlerin değer yargıları dışında farklı tarzlarda gerek düğünler olsun gerek aile yaşamlarındaki farklılaşmalar karar almada değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur ”(K10,A,E,47,Tunceli).

Cemaat endogamisinin yaygın olarak görüldüğü geleneksel dönemde kadın ve erkeğin evlenmeden evvel bir araya gelip konuşmaları saygısızlık olarak görülürken değişim dinamikleriyle birlikte bu durum farklılık göstermiştir. Alevi toplumunda dikkat çeken bir diğer nokta çok eşliliğin (poligami) hiçbir zaman benimsenmemiş olup tek eşlilik (monogami) pratiğinin sürdürülüyor olmasıdır.

“Çok eşli evlilikler bizde uygun görülmez çünkü biz kadına yani insana çok önem veririz. Bizim Ağuiçen soyunda kadın, cinsiyetinden ötürü farklılaştırılmaz. Çok eşli evlilikler kadını ikinci plana atmaktadır ve değersizleştirir. Çok eşlilik bazı durumlarda düşkünlük sebebi bile kabul edilmekteydi”(K6,D,41,Tunceli).

“Çok eşlilikler insanı zor durumda bırakır. Eğer sen çok eşliliğe sıcak bakıp çok eşli bir hayat sürersen yol ehli değilsin demektir” (K7,D,60,Elazığ).

Alevi toplumunda evlilik çağına gelmiş bir birey, inanç noktasında tamamlanabilmek için evlenmekle yükümlüdür. İçten evliliklerin gerçekleşmesi zamanla değişime uğramıştır ve dışarıdan kız alıp-vermelerle birlikte dedelerin evliliklerinde dahi değişimler görülmüştür. Alevi inancında evlilik önemlidir ancak bunu devam ettirebilmek daha önemlidir. Evlenirken verilen sözlerin, yol ehli olmanın şartı, o evliliği devam ettirebilmekten geçmektedir. Bu sebepten boşanma hiçbir şekilde hoş karşılanmamaktadır. Boşanmaya geleneksel Alevilikte çok sert bir şekilde karşı çıktığını ama şimdilerde boşanma konusunda esnekliklerin olduğunu Alevi dedeleri ve aile üyeleri şu şekilde ifade etmektedirler:

“Boşanma önceden hoş görülüyordu. Hala daha dedeler sıcak bakmazlar. Eskiden dedeler barıştırma konusunda görev üstlenirlermiş, araya girerlermiş. Ama şimdi girmezler çünkü dedelik kurumu da değişime uğradı. Ama şimdi genç kuşak üzerinde bizim dedelerin de pek bir hükmü kalmadı. Bu yüzden boşanmada artışlar oldu. Mesela barıştırmak için cemler falan yapılabilir ama yapılmıyor işte” (K10,A,E,47,Tunceli).

Dedelerin boşanma konusundaki görüşleri, aile üyeleri ile paralellik taşımaktadır. Dedeler boşanmanın düşkünlük sebeplerinden biri olduğunu ve bu konunun önemini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizde boşanma yoktur, düşkün olursun. Benim çocuk anlaşmazlık içinde mesela ayrılrsa bile sıcak bakmayız çünkü ikrar verdik. Bir kadın boşansa bile biz onun kapı dışarı edilmesine müsaade etmeyiz ve himayemiz altına alırız. Çünkü yolumuz çok incedir ve kılıçtan keskindir. Şu an etrafta boşananlar düşkün ilan edilmiyor çünkü yola inanç genç nesilde eski nesle oranla daha az” (K3,D,66,Elazığ).

“Bizde kesinlikle boşanma yok, önceleri boşananı düşkün ilan ederdik. Şimdi önüne geçemiyorsun o ayrı. İnanç da sıfırlanmış, inanç bitmiş yani. Ama eskiden dedenin haberi olmadan kimse boşanamazdı. Demek istediğim bu eskilerde kaldı aileye sevgi, aileyi koruma, devam ettirme. Şimdi maalesef yok” (K4,D,62,Tunceli).

Boşanma konusundaki genel görüş; Alevilik inancının boşanma yaşayışının genç kuşakta zayıflamaya başlamış olması, dedelik kurumunun ve düşkünlük kurumunun eskisi gibi fonksiyonlarını yerine getirememesi ve böylece eşler arasında arabuluculukların yapılamaması gibi sebeplerden dolayı boşanmaların artış gösterdiği. Boşananlar önceden düşkün ilan edilirken modern Alevi toplumundaki gelişmeler bu kuralın da esnemesine yol açmış gibi gözükmektedir. Çalışmaya katılan hem dedeler hem de aile üyeleri zamanla dönüşen toplumsal normlar ve yaşam şekillerinde yaşanan değişimlerin geleneksel Alevilikte hâkim olan boşanmaya karşı yasaklayıcı tutumu esnetip yumuşattığı konusunda hem fikir olmuşlardır.

Tema 2.1: Tunceli’de Müsahiplik ve Kirvelik Kurumu ve Yaşanan Değişimler

Katılımcıların müsahiplik ve kirvelik için boşaldığına dair ortak bir fikirde buluştukları söylenebilir. Görüşmeye katılanların müsahiplik ve kirvelik kurumunda yaşanan değişimler ile ilgili anlatıları aşağıda örneklendirilmiştir:

“Evet müsahibim ve kirvem var. Ama yerine getirilmiyor, içi boşaldı. İnançsal yönden çok eksiklikler var. Şimdi akrabalaruma diğer eşe dosta bakıyorum eskilerin verdiği değer ve önem verilmiyor. Biz çok görüşemiyoruz müsahibimle araya soğukluk girmiş” (K12,A,E,58,Tunceli).

“Müsaahiplik var evet kirvelik de aynı şekilde. Ama biz şu an onlarla çok haşır neşir değiliz. Kötülüğümüz de yok birbirimize ama o İstanbul’da ben burada, uzağız. El gibi olduk birbirimize” (K9,A,E,64,Tunceli).

Görüşülen aile üyelerinin ifadelerinin dedelerin ifadeleriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir.

“Müsaahiplik bizde ikrarlık olduğu için çok önemlidir. Ama şimdi bizde yapılan müsaahipliklere bakıyorum çok yapmacık. Neden yapmacık? İlki canın müsaahip olabilmesi için eşi varsa eşyle yoksa kendisi gelir. Pir ve rehberin olduğu yere gelirler. Bu iki can müsaahip olur der, cemde olur karar verilir. Bizim yolumuz öyle ağır bir yoldur ki malı, mülkü, parası her şey ortak. Mesela birinin hanımı ölüyor diğer müsaahip ona bakmak, beslemek mecburiyetindedir. Mesela kardeş kardeşin çocuğuyla evlenebilir ama müsaahipler evlendiremiyor” (K4,D,62,Tunceli).

“Evli kişiler arasında olması gereken bir kurumdur. Müsaahipliği sürdürsen de sürdürmesen de öyle bir kurum vardır. Tabi bu süreçte işlevsellik konusunda zayıflıklar var. Bu geleneği kentte sürdürmek köylere oranla daha zor” (K2,D,55,Tunceli).

Müsaahiplik ve kirveliliğin, inanç öğeleri temelinde ortaya çıkan ve koşulları dikkate alındığında öz kardeşlikten daha güçlü bağlar üzerine kurulu olmasının Aleviliğin erkânlarından biri olduğu ifade edilebilir. Yine de derinlemesine görüşmelerde; Alevi toplumunda önemli bir yeri olan müsaahiplik ve kirvelik kurumunun şartlarının ağırlığı, bireye yüklediği sorumluluklar ve modernleşme ile gelen çok yönlü değişimler neticesinde çözülmeye uğradığı sıklıkla vurgulanmıştır.

Katılımcıların anlatıları çerçevesinde elde edilen bulgulara sistem yaklaşımı açısından bakıldığında; toplumun, içsel ve dışsal isteklere uyum sağlayabilmek amacıyla, içsel yapıda bazı değişiklikler yapıp kendini yeniden düzenleyebilme yetisine sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu yetiye “uyum sağlayıcı, kendini düzenleme kapasitesi” adı verilmektedir. Uyum sağlayıcı olarak adlandırılan bu durum, sistemin yeni durumlarla karşılaştığında, işlevselliğini devam ettirebileceği en iyi değişim yönüne işaret etmektedir. Aile açısından bakıldığında bu beceri, aile sistemi içinde var olan örüntülerin değişimini ifade etmektedir. Alt sistemlerde meydana gelen tüm değişimler, diğer alt sistemlerde de değişimin oluşmasına sebebiyet vermekte ve bu değişimler de aileyi çok boyutlu etkilemektedir (Akgün, 2013: 88).

Sonuç

Bu çalışmada, Alevi dedeleri ve aile bireyleri ile görüşmeler yapılarak merkezi Tunceli’de bulunan ve halen aktif olan Alevi ocaklarında; ailenin önemi, aile yapılarında yaşanan değişimler ve bunların ocaklarda ne gibi karşılıklar bulduğu sorgulanmıştır. Buradaki temel amaç, Alevi dedeleri ve aile üyelerinin, ailenin geçmişten günümüze kadar geçirmiş olduğu değişimler ile ilgili fikirlerinin ortaya çıkartılmasını sağlamak olmuştur. Buradan hareketle yapılan derinlemesine görüşmelerde hem Alevi dedeleri hem de aile üyeleri aile kurumunun, toplumsal hayatta yaşanan değişimlerden etkilendiği noktasında hem fikir olmuşlardır.

Bu çalışmada aileyi açıklamada yararlanılan kuramsal yaklaşımlardan biri olan sistem yaklaşımı esas alınmıştır. Bu tercih, sistem yaklaşımının aileyi uyum, denge, birlik içinde ve değişime açık bir yapı olarak tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların derinlemesine görüşmelerde kullandıkları ifadelerin bu kuram ışığında analiz edilip yorumlanması sonucu ulaşılan araştırma bulgularının genel olarak sistem yaklaşımının argümanlarını destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Alevi dedeleri ve aile bireyleriyle yapılan görüşmeler yoluyla Alevi toplumunda kadının ve çocuğun yerinin çok önemli olduğu görülmüştür. Kadına verilen önemin Hz. Fatma'dan geldiğini; çocuklara verilen değer ise Hz. Fatma ve Hz. Ali'nin kendi çocuklarına verdikleri değerden referansla örnek alındığını ve örnek aile olarak yine onların ailesinin örnek alındığı anlaşılmaktadır. Cemlerde cinsiyetin ve statünün kapının dışında kalıyor olması, kadın ve erkeğin birlikte ceme katılabilmesi durumu da aslında Alevi toplumunda cinsiyetler üstü bir yapının olduğunu göstermektedir. Her toplumsal kurumda olduğu gibi aile kurumunda da değişim ve dönüşümler mevcuttur ve bunlara birden çok faktör etki etmektedir. Kadınların çalışma hayatına girmesi, teknolojiye görülen ilerlemeler, tüketim kültürünün hakimiyet alanının genişlemesi, aile içinde yaşanan değişimlere etki eden etmenler olarak gösterilebilirler. Evlilikten boşanmaya, çocuk sayısından eş seçimine, geniş aileden çekirdek aileye kadar her alandaki değişimler genellikle geçmişteki katı kodların yerini esnek kodlara bırakması biçiminde tezahür etmektedir.

Yaşanan bu toplumsal değişimler her kültürde değişik biçimlerde görülmüştür. Yüzyıllar boyunca kapalı toplum özelliği gösteren Alevi toplumunda da buna paralel değişimler mevcuttur. Araştırmanın bulguları, hem Alevi dedeleri hem de aile üyelerinin, Aleviliğin tüm toplumsal kurumlarında gözle görülür değişimlerin yaşandığını hatta inançlarının, kültürlerinin, ibadetlerinin yoğun bir şekilde bundan etkilendiğini ifade ettiklerini içermektedir.

Köyden kente doğru yaşanan iç göçler her noktada değişimi beraberinde getirmiştir. Köydeki homojen toplum yapısı yerini kentlerde farklı etnik gruplarla, farklı mezheplerle, farklı kültürlerle bir arada yaşamaya bırakmıştır ve bu durum her konuda değişimi beraberinde getirmiştir. Alevilikte mevcut olan müsaheplik, kirvelik ve düşkünlük kurumu gibi pek çok kurum içerik olarak değişmiş hatta katılımcıların ifadelerinde de yer bulduğu üzere bu kurumların "içleri boşalmıştır". Görüşmeye katılan iki ayrı grup tarafından varılan ortak noktalardan birisi de kapalı toplum yapılarını muhafaza etmek için yüzyıllardır içten evlilik (bu bağlamda aynı inançtan kişilerle evlilik) yapan Alevi toplumunun artık dışarıdan evlilikler gerçekleştirdiğidir. Endogamik yapısını kısmen korumakla birlikte modernleşmenin etkisiyle egzogamiye eskisinden biraz daha hoşgörülü yaklaşıldığı ifade edilebilir. Böylece geleneksel Alevilikte katı bir kod olarak benimsenen endogamiye uymayanların düşkün ilan edilme cezası da günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

Alevi toplumunda, aile içinde gücün eşler arasında görece eşit dağıldığı ve karar alma süreçlerinde kadının etkin rol oynadığı bir aile yapısı söz konusudur. Aile içinde otorite hiyerarşisi bakımından ise kadın ve erkeğin yine görece eşit olduğu bir yapıdan söz etmek mümkündür. Özetle, kırsal yaşamdaki homojen toplum yapısı yerini kentlerde farklı etnik gruplarla, farklı mezheplerle, farklı kültürlerle birlikte yaşamaya bırakmıştır ve bu durum Alevi toplumda aile yapısında olduğu gibi her konuda dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Kaynaklar / References

- Akün, Ebru. "Yapısal Aile Sistemleri Kuramı Bağlamında Ergenlik Döneminde Aile Yapısı ve Ergenlik Dönemi Sorunları". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53/1, 2013, 85-116.
- Akın, Bülent. "Alevi Ocakları ile İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihi Belge: Ağuiçen Ocağı Şeceresi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 0/70, 2014, 15-38.
- Aksüt, Hamza. *Aleviler*. Ankara: Yurt Kitap Yayınevi, 2012.
- Aktaş, Gül. "Türkiye'de Aile Sosyolojisine Genel Bir Bakış". *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 52/2, 2015, 419-441.
- Altıntaş, Ramazan. "Alevi-Bektaş Geleneğinde Dedelik Kurumu". *SDÜ Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu Bildiriler ve Müzakereler I*, 2005, 101-107.
- Arslanoğlu, İbrahim. "Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 0/20, 2001, 33-134.
- Aydın, Mustafa. *Kurumlar Sosyolojisi*. Konya: Vadi Yayınları, 1997.
- Baykan, Pınar. *Alevi Ocaklarında Aile: Tunceli Örneği*. İzmir: Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bayer, Ali. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile." *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/8, 2013, 102-129.
- Bulut, Kadir. "Alevilikte Ocak Sisteminin Ailesel Yapılanmasındaki Kerametsel Boyutu: Düzgün Baba Örneği." *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 3-5 Ekim 2013 Bingöl*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014, 636-650.
- Canatan, Kadir. "Aile Sosyolojisi: Bilimsel ve Kuramsal Çerçeve." *Aile Sosyolojisi*. Ed. Kadir Canatan vd. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2013, 31-48.
- Canbay Tatar, Hüsnüye- Tatar, Taner. "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ocaklar ve İşlevleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 0/69, 2014, 61-80.
- Çaki, Fahri. "Dünyada Aile Politikaları ve Ailenin Geleceği." *Aile Sosyolojisi*. Ed. Nazmi Avcı vd. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2016, 275-308.
- Çıblak Coşkun, Nilgün. "Anadolu Alevilerinde Cemler ve Bu Cemlerin Sosyokültürel Hayattaki İşlevleri". *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 20/78, 2014, 9-28.
- Gezik, Erdal. "Rayberler, Pirlar ve Mürşidler, (Alevi Ocak Örgütlenmesine Dair Saptamalar ve Sorular)". *Alevi Ocakları ve Örgütlenmeleri*. Ed. Erdal Gezik-Mesut Özcan. Ankara: Kalan Yayınları, 2013, 11-77.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012.
- Gülten, Sadullah. "Baba Mansur'dan Şeyh Harun'a: Bir Alevi Ocağının Tarihsel Kökenine Dair Bazı Gözlemler". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 0/63, 201, 139-150.
- İçli, Gönül. "Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım", *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0/3, 1997, 59-68.
- Kolukırık, Suat vd. "Farklı Dini Gruplarda Kirvelik Geleneği: Sanal Akrabalığın Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma", *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 2/1, 2010, 217-232.
- Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2015.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Parsons, Talcott. *Toplumsal Eylemin Yapısı*. İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2022.
- Melikoff, Irene. *Uyur İdik Uyardılar*. İstanbul: Demos Yayınları, 2011.
- Rençber, Fevzi. "Alevi Geleneğinde "Cemevinin" Tarihsel Kökeni", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12/3, 2012.
- Rençber, Fevzi. "Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları.", *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 3-5 Ekim 2013 Bingöl*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014, 606-617.
- Saltık, Veli. *Tunceli'de Aşiret-Oymak-Ocaklar*. Ankara: Kuloğlu Matbaacılık, 2009.
- Sayın, Önal. *Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990.
- Subaşı, Necdet. "Anadolu Aleviliği Üzerine", *Bilimname I*, 2003, 175-195.
- Subaşı, Necdet. *Alevi Modernleşmesi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

- Subaşı, Necdet. "Toplumsal Değişme, Aile ve Yeni Risk Alanları", *Aile Sosyoloji Yazıları*. Ed. Mustafa Aydın, İstanbul: Açılım Kitapınar Yayınları, 2014, 106.
- Şahbudak, Ercan. "Aileye Yönelik Yaklaşım ve Yöntemler". *Aile Sosyolojisi*. Ed. Nazmi Avcı vd, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2016, 47-69.
- Şener, Cemal. *Alevilik Olayı*. İstanbul: Etik Yayınları, 2004.
- Taş, Kibar. "Kureyşan Aşireti'nin/Ocağı'nın 16. Asırdaki Kureyş Cemaati ile Tarihsel Bağlamdaki Yakınlığı", *OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 0/43, 2018, 229- 246.
- Taş, Kibar. "Yazılı ve Sözlü Kaynaklar Işığında Kureyşan Ocağı'nın Gelenek ve Görenekleri", *Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Science*, 5/32, 2018, 195-209.
- Taş, Kibar. "Seyyid Mahmud-I Kebir'in (Kureyş) Seyyid Mahmud Hayrani ve Derviş Beyaz/ Gevr ile Tarihi Bağ", *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6/43, 2019, 3248-3260.
- Taş, Kibar. "Aleviliğin Tanımı ve Temel İbadetleri (Kureyşan Ocağı Özelinde)", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 104, 2022, 471-490.
- Taşdelen, Musa. *Sarı Saltık Algısı*. İstanbul: Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Yayınevi, 2015.
- Tezcan, Mahmut. "Tasavvuri Akralalık ve Ülkemizdeki Uygulama." *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15/1, 1992, 117-130.
- Turan, Feryal. "Aile ve Değişme". *Aile Sosyolojisi*. Ed. Aytül Kasapoğlu vd. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, 237-253.
- Yalçın, Hatice. "Alevi Kültüründe Çocuk Yetiştirme ve Kadının Konumu," *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 0/79, 2016, 79-94.
- Yalçınkaya, Ayhan. *Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1996.
- Yaman, Ali. *Dedelik Kurumu Ekseninde Değişim Sürecinde Alevilik*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2001.
- Yaman, Ali. *Alevilik ve Kızılbaşlık Tarihi*. Bolu: Nokta Kitap, 2011.
- Yazıcı, Mehmet. "Aleviliği Günümüze Taşıyan Ana Unsurlar: Müsahiplik Geleneği", *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 3-5 Ekim 2013 Bingöl*. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014, 730-749.
- Yıldırım, Ali vd. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Yıldırım, Rıza. *Geleneksel Alevilik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Extended Abstract

In sociology, family is one of the most emphasized institutions. Family is the first and most important means of socialization required for the biological human being to transform into a social individual. There have been constant changes in the structure, functions and dynamics of the family throughout the history. Different forms of production lead to different socio-cultural values, and different socio-cultural values lead to the emergence of different family structures. Structural differentiation process has affected values, norms, beliefs and ways of living. Those most affected by these transformations were social institutions. The family institution, which is the main subject of this study, is one of the institutions where the effects of this change are seen. The study was based on the system approach, which is one of the important theoretical perspectives in putting shed on light the issues discussed in family sociology. Accordingly, society and family are systems that are in mutual relationship with each other.

In the study, which aims to understand the family structures of Alevi *dedes* and family members, to know what kind of responses the family institution finds in the *ocaks*, and thus to reveal what kind of differentiation there is in the family in the process of social change, we observe the changes in the family institution in seven main Alevi *ocaks*, the centres of which are located in Tunceli. In this context, in-depth-interviews were conducted with Alevi *dedes* and family members during the field research. Thus, Alevi *dedes* belonging to these *ocaks* and family members who are *talips* of these *ocaks* were asked questions that were expected to examine the relationships within the family, the status of women and children in the family,

neighborhood and kinship relations, and finally the changes they had experienced in their families, in order to understand their family structure as a whole. The aim of the research is to understand the family structures in Alevi *ocaks* through in-depth interviews with Alevi *dedes* and family members belonging to seven different Alevi *ocaks* in Tunceli. It is to determine what kind of responses the family institution finds in the *ocaks*, and thus to reveal what kind of differences there are in the Alevi family in the process of social change.

The criteria for including *dedes* and families as informants within the scope of the study are as follows: The *dedes* must be from the *ocaks* that are still active in Tunceli [*Ağuiçen Ocağı*, *Baba Mansur Ocağı*, *Delil Bircan (Berhucan) Ocağı*, *Seyit Cemal (Derviş Cemal) Ocağı*, *Kureysan Ocağı*, *Sarı Saltuk Ocağı*, *Şeyh Çoban Ocağı*], family members must be married and be Alevi and have been *talips* to any *ocak*, both *dedes* and family members must be from Tunceli.

Snowball sampling, one of the purposeful sampling techniques, was preferred in the study. In-depth interviews were conducted with a total of 13 people in the research. Through in-depth interviews, it was aimed to obtain detailed information about the thoughts of family members and Alevi *dedes* of Alevi *ocaks* located in Tunceli on the subject matter. During the analysis phase of the study, data with similar meanings in different parts of the data collected through in-depth interviews were collected together, named and associated with the same codes. The codes regarding the content of the study were created based on the data obtained. Two main themes, three sub-themes belonging to the first theme and one sub-theme belonging to the second main theme were revealed. The crucial point to consider when creating research questions was to determine the research questions in accordance with the subject and purpose of the study. The main research questions that the study seeks to answer are as follows:

1. What is the perspective of the Alevi community to which you belong to the family institution?
2. How did intense international migration affect the family institution?
3. How did the transformation of the traditional (extended) family structure into a modern (nuclear) family by factors such as modernization and industrialization affect the *ocaks* in Tunceli?
4. How are the relations with the family?

The data obtained from in-depth interviews were analyzed by subjecting them to the content analysis technique. The research findings were reached on the basis of the phenomenological method of the data obtained.

Findings from the interviews with the participants indicate that the family structures of both Alevi *dedes* and family members, both the Alevi community living in their geography and the entire Alevi society in general have changed. While Alevi *dedes* attributed this change to the fact that there was no longer any loyalty to the Alevi faith as before and that there was a disintegration in the rituals, traditions and customs practiced in Alevism with intense migration to cities, family members attributed this situation to the young generation's ability to quickly adapt to change and keep up with the requirements of time and place. It has been found that the Alevi community, which has its own family structure along with social change, has become intertwined with different cultures and the Alevi family has been affected by this change and that they do not resist changes and transformations in this context.